سەرگوزشتەی ڕۆمانی دەربازبوون

غەمگین بۆڵی

ژیانی هەر مـرۆڤـێک هەرچەند هیـچـیش بێت، ئەگـەر بە ڕاستگۆیی بیگێڕێتەوە خۆشە.

«کۆلریدج»

پێش باس

سەرگوزشتەی ژیانی هەموو تاکێک شیاوی ئەوەیە بکرێتە ڕۆمان، ئەوەی دەمـێنێـتـەوە پـەیوەسـتـە بەچۆنیـەتی ئەزموونکردنی خودی ئەو کەسە، یان دەشـێت لە ڕۆمـانێکدا دەلاقـەیەکی ڕۆشنگەریی بەربکەوێت، وەلێ خاڵی بنـەڕەتی بەربـاسی نـووسـیـنـەوەی یادەوەریـیـەکـانی ڕۆژانی ڕابردوو، چۆنیـەتی هونەری نووسـیـنـەوەی سـەرگـوزشـتـەی ئەو کـەسـەیە، کـە دەیەوێت بینووسێت. ئاخر ڕۆماننووس هەیە تەنیـا بەهۆی پاراویی زمـان و هونەر بەرزی لە جـوانگێـڕانەوە و ڕاستنووسـیـیـەوە، کـۆتری داهێنانی هێنـدە بـەرز هـەڵفـڕیوە تـەواوی ئاسمانەکانی ئەدەبیاتی تەی کردووە، هەیشـە بەهۆی بوێری لەنووسـینـەوەی سەرگوزشتەکەی، شـاکارێکی بەرزی دروست کردووە. ئەگەر ڕۆمانی (نانی ڕووت)ی محەمەد شوکری بخەینە بەر ڕۆشنایی ئەو وشـانـەوە دەگـەینە ئەو ڕاسـتـەقـینەیەی نووسین. دەشـێت لە ڕۆمـانی سـەرگـوزشـتـە ئامـێـزدا ڕۆمـاننووس بە زمـانێکی سـادە و سـاکار بنووسێت، تەنانەت ئەوەندەی لە هەوڵی گەیاندنی مـەبەسـتـەکـەی بێت (مانای نووسینەکە) هێندە بیر لە تەکنیکی جـوانیناسی و هونەری ڕۆمـاننووسین نەکـاتـەوە. کـەواتە گـێـڕانەوەی بەسـەرهاتەکانی هەمـوو تاکـێک دەشـێت بکرێتـە ڕۆمـان و هەموو سـەرگوزشتـەیەکیش شیـاوی گێڕانەوەیە.

کـارۆلین جـیـسـوب لە ڕێگەی گـێـڕانەوەی بەسـەرهاتیـیـەوە، توانیـویەتی بەشـێکی هەسـتـیـاری ژیانی خـۆی بنووسـێـتـەوە لەناو تایفـەیەکی باوەڕدار بە ئایینی کـڵـێسـەیەکی دووڕەڕێزی لاچەپ، کە لەناو وڵاتێکی پڕ لە تەکنۆلۆژیا و ئـازادیـخـوازی وەک ویـلایـەتـە یەکگرتووەکـانی ئەمـەریکادا ژیاوە، کـە ناوچەکـەیان کـەوتۆتە نێـوان هەردوو ویلایەتی ئریزونا و یوتا. ئەم ژنە یاخـیـیـە بەهۆی گـێـڕانەوەی سـەرگـوزشـتـەی خـۆی، تەواوی دابونەریت و یاسایی کـڵـێسـەی ئەو تایفەیە بەیان دەکات. «گـێـڕانەوەی باسی دەوروبەر، خۆی لەناو کرۆکدا، واتە گـێـڕانەوەی باسی خـۆت، کەباسی ژیان دەگێڕییەوە، واتە باسی خـۆت دەگـێـڕییـەوە.» (١). دەڵێت بەهۆی گـێـڕانەوەی دەوروبەر خـۆت بگێڕییەوە. بەپێچەوانەشەوە هەمان ئاراستەی فیکر وەردەگرێت. نووسەر لە (دەربازبوون) ئەوە دەسەلمێنێت کە

دابونەریتەکانی ئەو کۆمەڵگەیە جیاوازە لە خەڵکی جیهان و خۆیان پێ میللەتی هەڵبژێردراوی خودایە. خۆدوورخستنەوەی ئەو تایەفەیە بەهۆی دابونەریتەوەیە، کە لایان وایە ژیان جگە لەناویان بەو لاوە، بریتییە لە گوناهکاری و تاوان. کۆمەڵێک یاسا و ڕێسای سەیر لەلایەن (دارین جیقس)ی سەرۆکی خێڵەکەوە دەرکراوە، کە بانگەشەی ئەوە دەکات ڕوحی مەسیحی تێدایە و باوکی ئەو خودای تایبەتی ئەو خێڵەبووە، واتە دارین جیقس (پەیامبەرە).(٢)

کرۆکی باس

کلیلی کردنەوەی دەروازەی بەسەرهاتی کتێبی (دەرباز بوون) بریتییە لە هەڵاتن لە دابونەریتی تایەفەگەری. هەڵاتنە لەو کۆمەڵگەیەی کە هەموو شتێک لەپیاوەوە دەست پێدەکات و لە پیاویشەوە کۆتاییان دێت. ئایینی ئەو میللەتە هیچ بەهایەکی شایستەی بۆ ژن دانەناوە. ئەم کتێبە لەلایەن وەرگێڕی هەمیشە پڕ کار و پڕۆژە شێرزاد هەینی لە زمانی عەرەبییەوە کراوەتە کوردی. دیارە نەوەی ئێمە کە نەوەی دوای ڕاپەڕینە، پێویستی بە پرۆسەی وەرگێڕانی جددی و جوان هەیە، ئەمەش لەبەر گرفتی زمان نەزانینەوە.

دەربازبوون هەڵاتنە، هەڵاتن لەوەی کە ناکرێت ژنێک پیاوێکی خۆش نەوێت و تەمەنێشی سێ بەقەد تەمەنی ئەو بێت، چونکە لەناو ئەو کۆمەڵگەیەدا کچ لەدوای تەمەنی چوارده ساڵییەوە لەلایەن جیقس دەکرایە دیاری بۆ پیاوانی خاوەن هێز و دەسەڵات، واتە پرۆسەی هاوسەرگیری لەسەر بنەمای نزیکایەتییە لە خودی جیقسی سەرۆک هۆز، خۆشەویستی ئەو، هێزی زیاتر بەکەسی بەرانبەر دەبەخشێ و پلەو پایەشی بەرزتر دەبووەوە، ئەوەش گرینگ نییە کە پیاوەکە تەمەنی چەندە و چەند ژنی هەیە، یان کچەکە ڕازییە، تەنانەت پرۆسەی هاوسەرگیری وا هەبووە کە کچەی قوربانی دەست ئەم کولتوورە نەخۆشە تەنیا ناوی پیاوەکەی لە خێوێندنگە ئایینییەکەیان لە کچەکانییەوە بیستووە. ئاخر زۆر جار پیاوە پەیامبەرەکان یاساکانی ئایینیان بۆ مەبەستی تایبەتی خۆیان و پیاوسالاری بەکار هێناوە. ئەوەتا کارۆلین جیسوب لە بەسەرهاتی خۆیدا پێمان دەڵێت: «جیقس نزیکەی حەفتا ژنی هەبوو، هەمیشە حەزی دەکرد کیژە تەمەن گچکەکان بکاتە هاوسەری خۆی، تەنانەت من کە ژنی ئەو بووم تەنیا بۆ هەوەسی شەوەکانی بوو»(٣)

کۆمەڵگەی نەخۆش بەدەست کولتووری پیاو سالارییەوە

کۆمەڵگە ئەو کاتە نەخۆش دەبێت کە مرۆڤەکان تێیدا هەست بە یەکسانی و خۆشگوزەرانی نەکەن. ئێمە لێرەدا باس لە جۆر و چۆنیەتی نەخۆشییەکانی کۆمەڵگە بەشێوەیەکی گشتگیر ناکەین، گەرەکمانە لە گۆشەنیگای کولتووری پیاوسالارییەوە لێی ورد ببینەوە کە ئەمە بە کرۆکی باسەکەمانەوە پەیوەستە. کۆمەڵگەی پیاوسالاری تەواوی پیرۆزییەکانی ژنبوون داگیر دەکات و ژن وەک کۆیلە سەیر دەکات. ژن تەنیا دەبێتە پێویستییەک بۆ هێنانە دنیای منداڵ. ژن تەنیا جەستەیەک دەبێت بۆ سێکسی شەوان لە تاریکیدا. ئاخر لەم کۆمەڵگەیەدا هێز و دەسەڵاتی پیاو بەندە بە فرەژنییەوە، کومەڵگەی نەخۆش هەمیشە لە هەوڵی بڵاوبوونەوەی ئامانجی نەخۆشییەکەیدا دەبێت. ئەوەتا منداڵ بۆی نییە بچێتە خێوێندنگاکانی دەوڵەت و لەوێدا بخوێنێت. بەمەزەندەی پەیامبەرەکەیان (جیقس) مامۆستاکانی دەوڵەت بەکرێ گیراون و گلاوبوون و لەدین لایان داوە، بۆیە لەلایەن کلێسەوە خوێندنگا دەکرێتەوە و بیرورِاکانی خۆیان تێدا دەڵێنەوە و بە یاسا و دابونەریتەکانیان مێشکی منداڵەکان دەشۆنەوە. لێرەدا مرۆڤەکان خودی خۆیان لەناو دابونەریتەکان ون دەکەن و دەبنە کۆیلەی ئەو کۆمەڵگە نەخۆشە. کلێسە بەئاراستەی هەوەسەکانی خۆی چارەنووسی مرۆڤەکان هەڵدەسووڕێنێت، هەموو شتێک لەژێر کۆنترۆڵی ئەو دایە، قسەکردن و ڕەخنە گرتن لەو بارەیەوە بەپێی یاساکان لادانە لەدین و دابونەریتە پیرۆزەکانیان، بۆیە کارۆلین جیسوب لەهەموو ئەمانە یاخی دەبێت و ڕەتیان دەکاتەوە. ئاخر مرۆڤگەلی ئەو کۆمەڵگە داخراوەیە جگە لە کولتووری ئایینی پیاوسالاری هەست بەهیچی تر ناکەن. زاتیان بەندی ڕێساکانی ئەو کۆمەڵگە نەخۆشە دەبێت، وەلێ لەپەیامی ڕۆمانووسدا ئەوەمان بۆ ڕاڤە دەبێت: «ناسینی جیهان بۆ زات، کێشەیەکی گران، یان مەحاڵ نییە. زات چۆن خۆی دەناسێت، بەو شێوەیەش جیهانی دەرەکی دەناسێت، چونکە جیهانی دەرەکی دیوی دەرەوەی خۆیەتی و بۆ ئەو بێگانە نییە.» (٤) بەو واتایەی مرۆڤەکان دەتوانن لەڕێگەی ناسینی زاتی خۆیانەوە هەست بە جیهانی دەرەکی بکەن و پەی بەنهێنییەکانی کەون بەرن. چونکە ناشێت ڕۆمانووس و نووسەران زاتی خۆیان نەناسن، نەناسینی زاتی خۆت بەواتای نەناسنی جیهان دێت، تەنانەت ئەو جۆرە ڕۆمانووسانە دەلاقەی جیهانبینییان وێران بووە. هەڵبەتە خووڕەوشتە کۆمەڵایەتییەکان و کولتووری کۆمەڵگە نەخۆشەکان کاریگەریی بنەڕەتی لەسەر ناسینی زات هەیە، چونکە لەم جۆرە ڕۆمانانەدا هەڵسوکەوت و نەریتەکانی

ڕۆژانە دەبنە بەشێکی هەستیاری یاساکانی ڕۆژانەیان و بەو هۆیەوە ئازادی زاتیان ڕادەستی کۆمەڵگە دەبێت. «لەو کۆمەڵگەیانەدا کە ئازادی کۆمەڵایەتی تێدا نییە و پێوەندی و شێوەی قسەکردنی خەڵکەکە وشک و ڕەسمییە و پێوەندی قوولی نێوان خەڵکان بوونی نییە، کەسەکان - کە لەو کۆمەڵگەیە ڕەچاو بکەن - سادە و وشک و ڕەسمی دەردەچن. ڕۆمانی "خۆبەزلزانی و دەمارگیری "ی جین ئۆستن، یەکێکە لە چاکترین نموونەکانی ڕۆمانی هەڵسوکەوت و نەریتی کۆمەڵایەتی.» (٥)

بەشێک لەو دابونەریتانە بوونەتە یاسای ڕۆژانەی خەڵکی ئەو کۆمەڵگەیە، ئەمانە چەند نموونەیەکی زیندووی ناو ڕۆمانەکەن:

* قەدەغە بوونی خوێندنەوەی دەرەکی. واتە تەنیا ئەو کتێبانە دەخوێندرانەوە کە لەسێبەری ئایینەکەیاندا بوون.

* تۆندوتیژی لەلایەن گەورەی بنەماڵەکان هەم لەڕووی جەستەییەوە، هەمیش لەڕووی ویژدانییەوە.

* لێدانی منداڵان بەووە کولتوورێکی ڕۆژانەی زۆر ئاسایی.

* چوون بۆ سەر دەریا و گەشتوگوزار بەپێی دابونەریتی ئەو کۆمەڵەیە حەرامە، تەنانەت ژمارەی تابلۆی ئوتومبێلەکانیش تەنیا لە سنووری ئەو ناوچەیەدا کاری پێدەکرا، هەندێک لە ئوتومبێلەکانیش تابلۆی ژمارەیان نەبوو، ئەمەش بۆ ئەوەی هیچ ژنێک دەرفەتی هەڵاتنی نەبێت.

* تەلەڤزیۆن بەیەکێک لەئامێرە قەدەغەکراوەکان دەژمێردرێت.

* دەکرا یەک پیاو، دوو خۆشک بهێنێت و لەیەک کاتیشدا هەردووکیان ژنی بن.

* فرەژنی بەڕێژەیەکی زۆر.

* زۆرێک لە ژنان هیچ زانیارییەکیان لەبارەی سێکسەوە نەبووە، وایان زانیوە ژن بە ماچ کردن ئاوس دەبێت.

دەرئەنجامی باس

ئەوەی منی بەخۆیەوە خەریک کردووە ئەوەیە ژنێکی ئاسایی لە دواکەوتووترین تایەفەی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا توانیویەتی بەزمانێکی سادەی ڕۆژانەی خەڵک، ڕووداوگەل و بەسەرهاتی ئەو کۆمەڵگەیە بەجوانترین شێوە بنووسێتەوە و شاکارێکی وەها جوان پێشکەش بە مرۆڤایەتی بکات، کەچی ڕۆمانووسانی ئێمەی کورد دنیایەک کارەسات و زیندەبەچاڵ کردن کاری تێناکات، جینۆساید و کیمیاباران کردن و دەربەدەری نابێتە هەوێنی شاکارێکی مەزن، ئەوەی هەیشە و کراویشە، دەکرا زۆر لەوە باڵاتر بوایە و شاکاری ناوازەی زۆر ئاست بەرزتری لێ بەرهەم هێنرابایە. برتراند ڕاسل باشی پێکاوە کاتێک نووسیویەتی: «بۆ ئەوەی لە سەردەمێک تێبگەیت، یان میللەتێک بناسی، پێویستە لە فەلسەفەی ئەو سەردەم و میللەتە تێبگەیت.»، تەنانەت لە ڕێگەی بەسەرهاتی ئەو ڕۆمانەوە، لەوە تێدەگەین لەو سەردەمەدا لەناو کۆمەڵگەیەکی ئەمەریکاییدا ئایینی کلێسە و پەیامبەرە پیاوسالارەکەیان پەیامی ئەو دینە بۆ مەرامەکانی پیاو بوون، دەشێت ناوی بنێین دینی پیاو. ژن هیچ بەهایەکی بنەڕەتیشی بۆ دانەنراوە و سێبەری پیاو بووە، تەنانەت لە یەکێک لە دیالۆگەکانی نێوان کارەکتەرەکاندا ژن بە ئاژەڵ ڕاڤە دەکرێت: «سەگ لەژنی تازە بە وەفاترە.» (٦) ڕێسا و یاساکانی ئەو دینە بەئارەزووی جیفسی پەیامبەریان دەبێت، پیاو چۆنی ویستووە وەهایان بەکار هێناون، وەک ئەو نموونەیە: «لیندا دەستە خوشکێکی بەناوی کلۆدیل هەبوو. ئەو ترسی ئەوەی هەبوو بکرێتە هاوسەری مێردی دایکی.» (٧)، هەروەها لەیاسای ئەو دینەدا ژنی ئاوس لە نۆ مانگییەوە بۆی نەبووە پرۆسەی سێکسی ئەنجام بدات، تەنیا ئەو کاتە نەبێت کە پیاوەکە مۆڵەتی لە ئاسمانی ئەو دینە وەرنەگرتبێت. واتە پیاو سەربەست بووە لە جووتبوونیش. پیاوانی ئەم تایەفەیە پیرۆزبیان لەلایەن دینی کلێسە و ئاسمانەکانیان بەند بووە بەڕێژەی زۆری فرەژنییەوە، واتە پیاو هەرچەند کچی تازە بکاتە ژنی خۆی، ئەوە زیاتر پیرۆز دەبێت و ڕوحی زیاتر لەئاسمانەکەیان نزیکتر دەبێتەوە، هەربۆیەش میریل جیسوب، حەوت ژنی هەبووە و ژمارەی منداڵەکانیشی دەگەیشتە پەنجاو چوار منداڵ.

پەراوێز و سەرچاوەکان:

(١) نووسەرانی بوێر و ئازا/ نازم حیکمەت، یەشار کەمال، عەزیز نەسین/ وەرگێڕانی لەتورکییەوە: شوکور مستەفا. لەبڵاوکراوەکانی دەزگای ئاراس ژمارە(١٩٩)ی ساڵی ٢٠١٠ چاپی یەکەم. ل٧٥

(٢) دەربازبوون/ کارۆلین جیسوب/ وەرگێڕانی لەعەرەبییەوە: شێرزاد هەینی. لەبڵاوکراوەکانی دەزگای ئاراس ژمارە(١١٣٣)ی ساڵی ٢٠١١ چاپی یەکەم.

(٣) بڕوانە هەمان سەرچاوەی پێشوو. ل ١٠٦

(٤) فەلسەفەی هیگڵ/ د.محەمەد کەمال/ فەلسەفی. لەبڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ژمارە(٥٢٣)ی ساڵی ٢٠٠٩ چاپی دووەم. ل٢٤

(٥) ڕۆمان چییە؟/ کۆمەڵێک نووسەر/ وەرگێڕانی لەفارسییەوە: جەواد مستەفا - پێداچوونەوەی: هەژار ڕەحیمی. لەبڵاوکراوەکانی دەزگای توێژنەوە و بڵاوکردنەوەی موکریان، ژمارە (٢٣٦)ی ساڵی ٢٠٠٨ چاپی یەکەم. ل٣٩

(٦) بڕوانە هەمان سەرچاوەی دووەم. ل٨٧

(٧) بڕوانە هەمان سەرچاوەی پێشوو. ل٤٩